

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196

Yıl : 12

Sayı : 32

Ağustos 2019

Yayın Geliş Tarihi: 16.05.2019

Yayına Kabul Tarihi: 08.07.2019

Araştırma Makalesi

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.566451>

ŞEYH CEMÂLEDDİN'İN VEFATI ÜZERİNE YENİCELİ SİDKÎ BABA'NIN YAZMIŞ OLDUĞU ŞİİRLER

Şener DEMİREL*

Yelda KÖKÇÜ**

Öz

Eski Türk şiirinde sagu, Klasik Türk edebiyatında mersiye ve Türk Halk şiirinde ise ağıt olarak nitelenen şiirler, çoğunlukla ölen bir kişinin ardından onun yokluğuna duyulan üzüntü ve acıları, onun iyilik, kahramanlık ve cömertlik gibi çeşitli meziyetlerini anlatan şiirlerdir.

Türk şiir tarihinde ölen bir kişi için aynı kişi tarafından söylenmiş 76 şiir yok denecek kadar azdır. Alevî-Bektaşî Edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Yeniceî Sıdkî Baba, şeyhi Şeyh Cemâledin Efendi'nin vefatı üzerine duygularını birbirinden farklı 76 şiirde dile getirmiştir. Sanatçı söz konusu şiirlerin 18'inde Sıdkî mahlasını kullanmış; geri kalan şiirleri ise çeşitli kişiler ağzından söylemiştir.

Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada şiirler önce biçim açısından incelenmiş; daha sonra ise içerik incelemesi bağlamında Sıdkî Baba'nın gözünden Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatının hangi tasavvurlara konu edinildiği araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeniceî Sıdkî baba, Şeyh Cemâleddin efendi, ağıt, inceleme.

---

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Elazığ. sdemirel63@gmail.com

** Arş. Gör., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Elazığ. yekokcu@hotmail.com

POEMS WRITTEN BY YENİCELİ SİDKİ BABA ON THE DEATH OF ŐEHY CEMÂLEDDİN

Abstract

The poems called as “sagu” in the old Turkish poetry, “elegy” in classical Turkish literature and the “lament” in Turkish folk poem are mostly the poems which tells the sorrow and sadness because of his absence after someone dies and his goodness, heroism and generosity.

In the history of Turkish poetry, 76 poems sung by the same person for a person who died are almost nonexistent. Yeniceli Sidki Baba, one of the leading figures of Alevi-Bektashi literature, expressed his feelings about the death of Şeyh Cemâledin Efendi in 76 different poems. The artist used the pseudonym “Sidki” in his 18 poems and the rest of his poems were told by different people.

In this article in which document analysis method was used first, the poems which Yeniceli Sidki Baba told upon the death of his sheikh “Şeyh Cemâledin Efendi” then, it was examined which conceptions of Sidki Baba’s death, Şeyh Cemâledin Efendi subjected was examined.

Keywords: *Yeniceli Sidki baba, Sheikh Cemaleddin efendi, elegy, examined.*

1. GİRİŞ

Yeniceli Sıdkı Baba’nın Hayatı ve Eserleri

1865 yılında Malatya’da doğan Sıdkı Baba; zorunlu nedenlerden dolayı önce Tarsus-Yenice’ye, oradan Kırşehir-Hacıbektaş’a ve buradan da Merzifon’un Harız köyüne dek süren oldukça çileli bir hayat yaşamıştır. Çocukluğunda medrese eğitimi de alan Sıdkı Baba, Arapça ve Farsça’yı bu dillerde şiiir yazacak derecede iyi bilmektedir. Gençlik yıllarında Cemâleddin Çelebi’nin kurduğu “Gönüllü Mücahidin Alayı”nda yüzbaşı rütbesiyle Ruslar’a karşı savaşmış olan Sıdkı Baba, dönüşte imece usulüyle cami, okul, çeşme yapımında bölge halkına önderlik etmiştir.

Alevî-Bektaşî geleneğinden gelen Sıdkî Baba'nın şiirlerinde Hz. Muhammed, Hz. Ali, On iki İmam ve ehl-i beyt ile Alevî-Bektaşî geleneğinin önemli isimlerinden olan Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Hüseyin Gazi ve Şeyh Cemâleddin Efendi'ye duyulan sevgi ve saygı önemli bir yer tutmaktadır. Sıdkî Baba'nın şiirlerinde etkisinde kaldığı şahsiyetlerin başında hiç kuşkusuz Hacı Bektaş-ı Veli gelmektedir.

Sıdkî Baba Divanı'nda yer alan şiirlerin büyük çoğunluğu dörtlüklerle ve koşma tarzında kafiyeyle oluşturulmuştur. Bunun yanında özellikle ağıt türünde söylediği şiirlerin büyük çoğunluğunun beyitlerden oluştuğunu belirtmek gerekir.

Yeniceli Sıdkî Baba'nın koşma, peşrev ve gazellerin yer aldığı Divanı, yaklaşık 1400 beyitten oluşan Nasihat-nâme, İkinci Meşrutiyet'in ilanı dolayısıyla destan tarzında söylediği yazdığı ve 104 beyitten oluşan Destân-ı Hürriyet-i Osmanî ve şeyhi Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla söylediği şiirlerin yer aldığı bir Defter oluşan dört eseri bulunmaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Alevî-Bektaşî edebiyatının 20 yüzyıldaki en önemli temsilcilerinden biri olan Malatya doğumlu Tarsus/Yeniceli Âşık Sıdkî Baba'nın şeyhi Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla söylemiş olduğu ağıt türündeki şiirlerin biçim ve içerik incelemesini yaparak şairin şeyhinin vefatını hangi tasavvurlar çerçevesinde dile getirdiğini ortaya koyarak, özellikle şeyhinin hane halkı, yakın akrabaları, arkadaşları, hizmetlileri, atı, katırı, bağı vb. gibi varlıklar açısından söylemiş olduğu şiirlerdeki dil ve üslup farklılıklarına dikkat çekmektir.

Çalışma, hem bir şairin ölen bir kişinin ardından söylemiş olduğu 76 şiirin incelemeye tabi tutulması hem de aynı şairin başkalarının ağzından söylemiş olduğu 58 şiirin biçim ve içerik açısından incelenmesi açısından önemlidir.

2. YÖNTEM

Nitel desende gerçekleştirilen bu çalışmada, doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular ile ilgili bilgileri içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Söz konusu inceleme tekniği; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217-231). Bu çerçevede Yeniceli Sıdkî Baba'nın şeyhinin vefatı dolayısıyla söylemiş olduğu 76 şiir biçim ve içerik açısından fişlenmiş, özellikle içerik açısından hem kendi hem de başkalarının ağzından söylemiş olduğu şiirlerdeki dil, üslup ve konu farklılıkları ortaya konulmuştur. Bu çalışmada doküman olarak Baki Yaşa ALTINOK tarafından yayımlanan Sıdkî Baba Divanı (2013) adlı çalışma esas alınmıştır.

3. ŞEYH CEMÂLEDDİN EFENDİ'NİN VEFATI ÜZERİNE SİDKÎ BABA'NIN SÖYLEMİŞ OLDUĞU ŞİİRLERİN İNCELENMESİ

Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla söylenmiş 76 şiiri biçim açısından incelemeye geçmeden önce sanatçının kullandığı mahlas/lar hakkında bilgi vermek gerekir. Sıdkî Baba, Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla söylemiş olduğu 76 şiirin 18'ini Sıdkî mahlasıyla, geri kalan 58 şiiri ise herhangi bir mahlas kullanmadan söylemiştir. Söz konusu 18 şiirin tamamında Sıdkî mahlasını kullanan şair, kullanımların bir kısmında *Sıdkî'yâ/Ey Sıdkî* biçiminde bir seslenmeyi, bir kısmında ise *Sıdkî-i bîçâre* tamlamasını kullanmıştır. Aşağıdaki tabloda mahlas kullanım sıklığı verilmiştir:

Tablo 1. Kullanılan mahlaslar ve kullanım sıklıkları

Mahlas	Sıklık
Sıdkî	5
Sıdkî'yâ	7
Sıdkî-i bîçâre	5
Sıdkî-i nâçâr	1
TOPLAM	18

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere, şair *Sıdkî* mahlasını kullanarak söylediği şiirlerin beşer tanesinde *Sıdkî* ve *Sıdkî-i bîçâre*, yedi tanesinde *Sıdkî'yâ* ve bir tanesinde ise *Sıdkî-i nâçâr* tamlamasını kullanmıştır. Şairin sekiz şiirde kendisini çaresiz olarak nitelenmesi, şeyhinin ölümü neticesinde, elinden bir şey gelememesi ve yine bu vefat olayından dolayı duyduğu üzüntüyü göstermesi bakımından dikkate değerdir. Ayrıca yedi şiirde ise daha çok divan şiirinde karşımıza çıkan ve ismin sonuna konulan “â, yâ” biçimindeki kullanımın kendisini gösterdiği *Sıdkî'yâ* ifadesinde şair kendisine seslenir ve vefat olayından duyduğu üzüntüye dikkat çekmek ister. Bu arada *Sıdkî'yâ* biçimindeki kullanımın hem beyitlerle hem de dörtlüklerle oluşturulan şiirlerde kullanıldığını belirtmek gerekir.

3.1. Şiirlerin Biçim İncelemesi

Bir şiir metninin biçim açısından incelenmesi çoğunlukla birim, biçim, ölçü, kafiye ve redif gibi hususları kapsar. Bunların yanı sıra metnin dil ve üslubuyla ilgili özellikleri de bu çerçevede değerlendirmek mümkündür.

3.1.1. Nazım Birimi ve Biçimi

Sıdkî Baba Divanı'nda yer alan ve incelemeye tabi tutulan 76 şiirde iki farklı nazım biriminin kullanıldığı görülür:

Tablo 2. Nazım birimleri ve kullanım sıklıkları

Nazım Birimleri	Kullanım Sıklıkları
Dörtlük (6.7.8.9.24)	5
Beyit (Geri kalanlar)	70
Beşlik (10)	1
Toplam	76

Yukarıdaki 2 numaralı tabloda da görüleceği üzere incelemeye tabi tutulan 76 şiirin beş tanesi dörtlüklerle, 70'i beyitlerle ve bir tanesi de beşlikle söylenmiştir. Aşağıdaki tablolarda dörtlük ve beyitler ile kurulan şiirlerdeki dörtlük ve beyit sayılarının sıklıkları verilmiştir:

Tablo 3. Beyitlerle kurulan şiirlerde beyit sayıları ve kullanım sıklıkları

Beyitlerle Kurulan	
Şiirlerde Beyit Sayıları	Kullanım Sıklıkları
4	2
5	34
6	9
7	11
8	6
9	3
11	1

12	1
13	1
18	1
22	1
TOPLAM	70

3 numaralı tabloda görüldüğü üzere Sıdkî Baba'nın kaleme aldığı beyitlerle kurulan 70 şiirin yarıya yakınına teşkil eden 34 şiir 5 beyitten oluşmaktadır. Bunu sırasıyla 7'li (11), 6'lı (9) ve 8'li (6) yapılar takip etmektedir. Sanatçı 4 beyitten oluşan şiirlerden 2 tane, 9 beyitten oluşan 3 tane ve 11, 12, 13, 18 ve 22 beyitten oluşan şiirlerden ise birer tane söylemiştir. Sıdkî Baba'nın gazel nazım biçiminde söylediği şiirlerdeki beyit sayıları Divan şairlerinin gazellerindeki beyit sayılarına yakındır. Örneğin konuyla ilgili olarak Muallim Nâcî gazeldeki beyit sayılarını en az 4 ya da 5; en çok da 10 ya da 15 olarak belirtmişken, Manastırlı Mehmet Rıf'at ise Mecâmi'ü'l-Edeb adlı eserinde 5 ile 15 olarak verir. Cem Dilçin (1986:88) *Divan Şiirinde Gazel* adlı makalesinde divan şiirinin kuruluş ve gelişme dönemlerini içeren XIII-XV. yüzyıllar arasında gazellerdeki beyit sayılarının 15 ve üzerinde olduğunu, XVI. yüzyıldan itibaren beyit sayılarında bir azalma olduğunu, örneğin Fuzûlî'de ağırlıklı olarak 7 beyte (302 gazelin 231'i) , Bâkî'de 5 beyte (556 gazelin 335'i) indiğini ve özellikle XVII. Yüzyılın bütün şairlerinde ise neredeyse 5 beyte indiğini belirtir.

Tablo 4. Beyit dışındaki nazım birimleri ve kullanım sıklıkları

Beyit dışındaki nazım birimleri	Kullanım sıklıkları
Dörtlüklerle kurulanlar	4
Beşiklerle kurulanlar	2
TOPLAM	6

Sıdkî Baba Divanında yer alan şiirlerin büyük çoğunluğu dörtlülüklerden oluşmaktadır. Hem Âşık edebiyatının hem de Tekke-Tasavvuf edebiyatının önde gelen bir şahsiyeti. Bununla birlikte incelemeye esas alınan ağıt türündeki şiirlerinde ise duygu ve düşüncelerini çok belirgin bir biçimde beyitler ile dile getirmiştir. 3 numaralı tabloda da görüldüğü üzere Sıdkî Baba'nın söylediği 76 şiirden sadece altısı dörtlülük ve beşliklerden oluşmuştur.

Şeyh Cemâledin Efendi'nin vefatı üzerine Sıdkî Baba'nın kaleminden çıkan toplam 76 şiirin altısı koşma, geri kalan yetmiş şiir ise gazel nazım biçimiyle söylenmiştir. Esasında bir Divan şiiri nazım biçimi olan gazel, Sıdkî Baba tarafından da kullanılmış ve söz konusu kullanımda daha çok fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün kalıbıyla söylenen Dîvân/Dîvânî ve mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün kalıbıyla söylenen Semâî nazım biçimi tercih edilmiştir.

Tablo 5. Nazım biçimleri ve sıklıkları

Nazım Biçimleri	Sıklıkları
Koşma (6.7.8.9.10.24 numaralı şiirler)	6
Gazeller	70
Toplam	76

3.1.2. Ahenk Unsurları

Bir şiir metnindeki ahenk unsurlarını genellikle vezin/ölçü, kafiye, redif, tekrarlar ve paralel söyleyişler oluşturur. Bu çalışmada ağırlıklı olarak vezin/ölçü, kafiye ve redif üzerinde durulmuş olup, Sıdkî Baba'nın söz konusu hususlardaki tercihinin ve başarısının hangi boyutlarda olduğu ortaya konulmuştur.

3.1.2.1. Ölçü/Vezin

Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı üzerine söylenmiş şiirlerin büyük çoğunluğu (70 şiir) aruz vezni ile kaleme alınmıştır. Aruzun Divan şairleri tarafından da en çok kullanılan kalıplarından olan fâilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün ve mefâ'ilün/mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün kalıbı birtakım aruz kusurlarına rağmen yine de başarılı bir biçimde kullanılmıştır diyebiliriz. 76 şiirden geri kalan altı şiirde ise koşma nazım biçimine uygun olarak 6+5=11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Tablo 6. Aruzla söylenmiş şiirlerin aruz kalıplarına göre sıklıkları

Aruzla söylenen şiirlerin kalıpları	Sıklıkları
fâilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün	65
mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün	5 (32, 42, 50, 57, 58)
Toplam	70

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere aruzla söylenmiş 70 şiirin beşi (32, 42, 50, 57, 58 numaralı şiirler) mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün kalıbıyla, geri kalan 65 şiir ise fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün kalıbıyla söylenmiştir.

Nazım birimi, nazım biçimi ve nazım ölçüsü ile ilgili olarak ortaya konulanlara bakıldığı zaman Sıdkî Baba'nın, divanında yer alan çoğu şiirin aksine Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla söylediği şiirlerde Divan şiirine ait beyit, gazel ve aruz gibi biçimsel ve ahengi sağlayan özellikleri tercih ettiği göze çarpmaktadır.

3.1.2.1. Kafiye ve Redif

Şiirde üzerinde durulması gereken önemli bir biçimsel özellik de kafiye ve rediftir. Çok kısa ve bilinen tanımıyla mısra sonlarındaki ses tekrarı olarak kabul edilen kafiye ve redif, aynı zamanda sanatçının edebî kişiliğinin en somut göstergelerinden biri sayılır. Türk Halk şiirinde dolayısıyla Âşık şiirinde karşımıza çıkan yarım, tam, zengin ve cinaslı kafiyelere Sıdkî Baba'nın şiirlerinde de rastlamak mümkündür. İncelemeye konu olan 76 şiirin tamamında kafiye ve redif tespit edilmiştir. Bununla birlikte özellikle gazel nazım biçimiyle söylenmiş şiirlerde kafiye ve redif olarak Arapça ve Farsça kelimelerin yanında Türkçe kelimelerin de birlikte kullanılmış olması ayrıca dikkat çeken bir husustur. Bir gazel ya da kasidede kafiyeli kelimeler içinde Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça kelimeler ile birlikte kullanılmış olması Divan şiiri ve şairi için önemli bir kusur görülse de söz konusu kullanımların Türk Halk şiiri ve şairi için geçerli olmadığı Sıdkî Baba'nın şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla, geçerli olmadığı anlaşılmaktadır.

Sıdkî Baba'nın Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı üzerine söylemiş olduğu 76 şiirin 54'ünde kelime ve/veya edat durumunda redif kullanmıştır. Redifli söyleyişin eski Türk şiirinden itibaren Türk şiirinde önemli bir işleve sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda sanatçının bu konudaki başarısının altını çizmemiz gerekir. Söz konusu redifli söyleyişlerin 13'ünün de "ile" bağlacıyla yapıldığını belirtmemiz gerekir. 54 redifin 12 tanesinin Türkçe olmayan kelimelerden geri kalan 42 redifin ise Türkçe soylu kelime veya kelime gruplarından meydana getirildiği de ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bu sonuç aynı zamanda Sıdkî Baba'nın şiirlerinde kafiye ve redif yapmada ağırlıklı olarak Türkçe kelimelerden yana bir tercihte bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Kafiye ve redif aynı zamanda şiirde ahengi/müzikaliteyi sağlayan unsurlardan kabul edilir. Özellikle redif, başlı başına şiirin var olma nedeni olarak bile kabul edilmiştir. Özbalcı (1990:159)'nın Yahya Kemâl'den aktardığı "Türk'ün manzûmeleri denilebilir ki adetâ rediften doğar. Türk redifi buldu mu, şiirin asıl özünü söylemiş demektir." biçimindeki sözler, redifin Türk şiirindeki yerini gösteren önemli bir tespittir. Redif olarak seçilen kelimeler şairlerin ve aynı zamanda içinde yaşadıkları toplumun psikolojisini de yansıtır (Kurnaz, 2005: 116). Bu açıdan bakıldığı zaman Sıdkî Baba'nın Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla kaleme aldığı 76 şiirin ile, idi, imiş gibi ek-fiilden oluşan redifler bir kenara bırakıldığı zaman uyandım (7), göçünce (8), ağladı (9), sabâ (12), bülbülüm (13), ayrılan (14), el-firak (18), kandadır (20-51), âh (25-41), eylesin (29), söylesin (30), hani (31), kaldım (32), ağladı (37), geldi (42), cüdâ (43,76), gelmedi (55), gelmez (57), eylerim (60), elhamdüllillah (63), elvedâ (64), merhabâ (66) ve daima (73) biçimindeki redifler, bir yandan şiirde dile getirilen duygu ve düşüncelerin merkezi olmaları itibarıyla bir yandan da şairin içinde bulunduğu psikolojiyi yansıtma açısından önemlidir. Bir başka ifadeyle, Sıdkî Baba, yukarıya alınan redifleri basit birer ses tekrarı olarak kullanmanın ötesinde, onları söylediği şiirlerin hem biçimsel açıdan müzikalitesini ve anlam dünyasını hem de başta kendisi ve etrafındakiler olmak üzere şeyhin ölümünden duyulan derin üzüntüyü yansıtan bir işlevde kullanmıştır.

3.1.3. Dil ve Üslup

İçerik incelemesinin ayrıntılarına geçmeden önce üzerinde durulması gereken bir önemli konu da sanatçının dil ve üslubuyla ilgili olarak şiirlerinde karşımıza çıkan ikili yapıdır. Sıdkî Baba seçmiş olduğu nazım birimi ve /veya nazım biçimine göre bir dil üslup tercihinde bulunmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere incelemeye esas olan 76 şiirin büyük çoğunluğu (70) beyitlerden, geri kalan şiirler (6) ise dörtlüklerden meydana getirilmiştir. Şair beyitlerle kurulan şiirlerde

daha sanatlı ve ağır bir dil kullanmışken, dörtlüklerle kurulan şiirlerde ise daha sade ve sanat endişesinden uzak bir dil ve üslup kullanmıştır. Aşağıda yer alan 4 ve 27 numaralı şiirlerde kullanılan dil ve üslup, sanatçının nazım biçimlerine göre nasıl bir yaklaşım içinde olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Göçtü sultân-ı velâyet sâhib-i irfân idi

Câ-nişin-i kutb-i âlem melce'-i devrân idi.

Hâce-i ilm-i ledünnî sâlik-i şer'-i şerif

Vâkıf-i sırr-i tarikat vâsıl-i Yezdân idi

Hüsn-i pâkin seyr eden bîmâr olurdu şâd-kâm

Eşiği dârü's-şifâ hem kendisi Lokmân idi.

Kân-ı eltâf ü mürüvvet, ma'den-i cûd u kerem

Hem mübârek nush ü pendî dertlere dermân idi.

Şu'le-i hûrşîd-i âlem, tal'ati mâh-i münîr

Heykeli misl-i melâik, heybeti arslan idi.

Nutk-i pâki taşa te'sîr eyler idi bî-gümân

Server-i taht-i melâhat, lâ'li dür-efşân idi.(4)

4 numaralı şiirden alınan yukarıdaki beyitlerde “idi, olurdu, eyler idi” gibi Türkçe fiil/ek fiilerin dışında ve bold olarak gösterilen kelime ve tamlamaların tamamı Arapça ve Farsça kökenlidir. Bunun gibi birkaç örneğin bulunduğu şiirlerin yanı sıra aşağıya alınan 27 numaralı şiire ait örneklerde ise yukarıdaki örneklerin tam tersi bir durum söz konusu olup, bu şiirde daha çok Türkçe kelimeler tercih edilmiştir. Kuşkusuz bu durum sanatçının tercih ettiği nazım biçimine uygun bir dil ve üslubu kullandığı tespitini de ön plana çıkarmaktadır.

Yüklendi bâr-hâne çekildi atlar

Tez gel ağam tez gel ben dayanamam

Yürüdü katarlar kalktı kısmetler

Tez gel ağam tez gel ben dayanamam

Ağan gelir derler hiç inanamam.

Bülbül-i şeydânım ey gül-i gonca

Kararım kalır mı ya sen gidince

Sen olmuşsun bu gönlümde eğlence

Tez gel ağam tez gel ben dayanamam

Ağan gelir derler hiç inanamam.(27)

Sıdkî Baba'nın dil ve üslubuyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken hususlardan ilki Sıdkî Baba'nın özellikle, başkalarının ağzından söylediği bazı şiirlerdeki dil ve üslubunun kendi içinde farklılık arz etmesidir. Şöyle ki şairin başkalarının dilinden söylediği şiirlerde de tıpkı nazım biçimlerinde olduğu gibi farklı bir dil ve üslup kullanma yoluna gittiği dikkat çeker. Bu özellikle aynı kişinin ağzından söylediği ikili şiirlerde daha net bir biçimde görülmektedir. Söz konusu

şiiirlerde şair öncelikle “Geldi bir de Hâdi...”, Mustafa Naci geldi”, Geldi Haydar.., “Geldi Rızâ...” vb bir giriş ifadesini kullanmıştır:

“Ol Hüseyin Fevzi geldi nice yüz bin âh ile” (30/1)

“Geldi Hamdullah Efendi gözlerinde yaş ile” (28/1)

“Ol Mustafa Nâci geldi şöyle bir nâlan ile” (33/1)

“Geldi bir de Hâdi Sultan sahib-i hüsn-i Cemâl” (35/1)

“Geldi Haydar eyledi çok âh ü efgân ağladı” (37/1)

Daha sonra adını zikrettiği kişinin şeyh Cemâleddin Efendi’nin vefatından duyduğu derin üzüntünün tavsif ve tasvirini yaptıktan sonra, şiirin son matlaı/mısraında yine birbirine yakın kalıp bir ifade ile,

“Söyledi sonra bu şi’ri âh ile efgân ile” (33/6)

“Söyledi hem iş bu şi’ri çok perişan ağladı” (37/5)

“Söyledi sonra bu şi’ri hall için her müşkili” (40/5)

biçiminde sözler söyledikten sonra ikinci şiiri söylemiştir. Birinci şiirdeki tahkiyevî anlatım ikinci şiirde yerini tavsifi anlatıma bırakmış, böylece hem dil hem de üslup buna göre bir değişikliğe uğramıştır. Söz konusu şiirlerde dil ve anlatımın birdenbire böyle bir değişikliğe uğraması bazı yerlerde rutin gibi görünse de şair için oldukça önemli ve başarılı bir uygulama olarak kabul edilebilir. Türk edebiyatında fazla örneğinin olmadığı bu tür şiirlerde sanatçının başkalarının ağzından birtakım duygu ve düşünceleri dile getirmeye çalışması aynı zamanda onun çok iyi bir gözlem yeteneğine sahip olduğunu da göstermektedir.

Sıdkî Baba'nın dil ve üslubuyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir başka husus anlatımda kullandığı kiplerdir. Özellikle başkalarının ağzından söylediği ikili şiirlerde iki farklı kipin varlığına şahit olunur. Birinci şiirde ağzından şiir söylediği kişinin adını zikreden, onun özelliklerinden ve Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatından duyduğu üzüntüyü üçüncü tekil kişi ağzından hikâye eden şair, ikinci şiirde anlatımı birinci şahıs üzerine yükleyerek kimin ağzından söylüyorsa ona uygun tavsifi/tasvirî bir anlatıma başvurmuştur. Aşağıya konuyla ilgili iki şiir alınmıştır.

I

Geldi Feyzullah Efendi vâlid-i adaş olan

Bezm-i evlâd-i Ali'den cümlesine baş olan.

İftirak âteşiyle Yusûf-i devrânının

Hüznüyle Yakup misali gözleri kan yaş olan.

Ol velâyet şehrine tahtındaki sultân idi

Gâhi Haydar, gâhi Ahmet, gâhi de Bektaş olan.

Nakd-i evlâd-i Muhammed Mustafa, nesl-i Ali

Yevm-i mi'râc hazret-i Peygambere sırdaş olan.

Ol şefaât-kânının evlâdına matem günü

Edemez sabr ü tahammül sinesinde taş olan.

*İş bu şi'rin me'alini söyleyüp ol tıfl-i nâz
Döndü dergâha yönünü kıldı Mevlâ'ya niyaz.*

II

Ya'kub-i devrân idim ya neyledin cânânımı
Arz edüben gelmiş idim Yusuf-i Ken'ânımı.

Ba'demâ dâr-i fenada şâd ü handan olmiyam
Çün yitirdim kalbimin tahtındaki sultânımı.

Kırk iki yıl iftirakiyle dolandım çölleri
Nâleler kıldı melekler işidüp efgânımı.

Nâzil oldu âsümandan vârimı yağma için
Leşker-i hüzn-i felâket bağladı her yanımı.

Olmuş idim bülbül-i âşüfte-i nâlânesi
Olmadı görmek müyesser ol gül-i handânımı.

Sıdkî Baba'nın şiirlerinde karşımıza çıkan bir başka husus da yukarıya alınan şiirlerde de görüleceği üzere, başkalarının ağzından söylediği ikili şiirlerde ilk şiirin sonunda bir vasıta/girizgâh beytini kullanmış olmasıdır. Sıdkî Baba 30., 44., 52., 54. ve 61. şiirlerin sonunda birer beyitten oluşan vasıta/girizgâh beyti söyledikten sonra ağzından söylediği kişinin şiirine yer vermiştir. Kendi içinde

birçok yeniliği barındıran ağıt/mersiye türündeki bu şiirler, bir yandan Sıdkî Baba'nın klasik edebiyattan ne derece etkilendiğini ve oradan beslendiğini, bir yandan da yenilik arayışlarına ne kadar açık olduğunu ortaya koymasından dolayı dikkate değer özellikler barındırmaktadır.

3.2. Şiirlerin İçerik İncelemesi

Bu başlık altında Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla müridi Sıdkî Baba'nın kaleminden çıkan 76 şiirde sanatçının şeyhi ile ilgili olarak dile getirdiği duygu ve düşünceler, şeyhi ile ilgili benzetmeleri, hayalleri ve çağrışımları ele alınacaktır. Daha önce de belirtildiği üzere Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla söylenen 76 şiirin 18 tanesi Sıdkî Baba tarafından Sıdkî/Pervane gibi mahlaslarla söylenmiş, geri kalan 58 şiir ise başkalarının ağzından ancak Sıdkî Baba'nın kaleminden yazıya dökülmüştür. Bu nedenle incelemede söz konusu ikili durum da ayrıca dikkate alınacaktır. Bu arada ilk 18 şiirde iki farklı nazım birimi, biçimi ve ölçüsü kullanan Sıdkî Baba çeşitli kişi ve varlıkların ağzından söylediği şiirlerde de benzer ikili yapıyı muhafaza etmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere Sıdkî Baba, kendi dilinden söylediği şiirlerin yanında çok sayıda şiiri de Cemâleddin Efendi'nin ailesi, yakınları, ihvanları, hayvanları ve eşyalarının diliyle söylemiştir. Söz konusu şiirlerin kafiye yapılarından yola çıkarak bir inceleme yaptığımız zaman 76 şiirden Sıdkî Baba'nın kendi ağzından kendisi için söylediği 18 şiir dışındaki 58 şiirle ilgili olarak karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 7. Sıdkî Baba'nın başkalarının ağzından söylediği şiirler

Şiirler	Numaralar	Sıklıkları
Hanımının dilinden	19-20-21	3
Kız kardeşinin dilinden	22-23	2

Kardeşinin dilinden	24-25	2
Kızının dilinden	26-27	2
Hamdullah Efendi'in dilinden	28-29	2
Hüseyin Fevzi Efendi'nin dilinden	30-31	2
Küçük kızının dilinden	32	1
Mustafa Naci Efendi'nin dilinden	33-34	2
Ali Hadi Efendi'nin dilinden	35	1
Yardım ettiği gariplerin dilinden	36-37-38	3
Rif'at Efendi'nin dilinden	39	1
Rıza Efendi'nin dilinden	40	1
Çocukların dilinden	41	1
Vahid ve Hüseyin Fevzi Efendiler'in dilinden	42-43	2
Feyzulah Efendi'nin dilinden	44-45	2
Muammer ve Yusuf Efendiler'in dilinden	46-47	2
Annelerin dilinden	48-49	2
Seccadesinin dilinden	50-51	2
Hizmetçilerin dilinden	52-53	2
Topayın Bağı dilinden	54-55	2
Kuşların dilinden	56-57	2
Bülbüllerin dilinden	58	1
At ve katırların dilinden	59	1
Katırının dilinden	60	1
Ziyaretçilerin dilinden	61	1
Cemâleddin Efendi'nin durumu hakkında	62	1
Cemâleddin Efendi'nin dilinden Allah'a	63	1

kavuşma		
Cemâleddin Çelebi'nin dünyasını terk etmeden önce veda'namesi	64	1
Cemâleddin Çelebi ve soyuna selâm	65	1
Temiz soyunun Cemâleddin Çelebi'yi öteki dünyada karşılaması.	66	1
Arşın karşılaması.	67	1
Gayb âleminin dilinden.	68	1
Toprağın Arş-ı â'lâ tarafından haberdar edilmesi.	69	1
Toprağın dilinden.	70	1
Toprağın dilinden	71-72-73	3
Cemâleddin Efendi'nin kardeşi Veliyüddin Efendi'ye seher yeli ile gönderdiği iki şiir.	74-75	1
Tarikatın varisi Çelebi Veliyüddin Hurrem Efendi'nin dilinden Çelebi Cemâleddin Efendi için söylenen şiir.	76	1
Toplam		58

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman şiirlerin Şeyh Cemâleddin Çelebi'nin hanımı ve onun yardım ettiği gariplerin dilinden üçer tane, toprağın dilinden dört tane, 16 kişi/varlık ağzından ikişer tane ve geri kalan 20 şiirin de farklı kişi ve varlıkların ağzından söylendiği görülmektedir. Şiirlerde dikkat çeken bir başka husus da Sıdkî Baba'nın kimin ağzından şiir söylemişse, o kişi/varlığın özelliklerini mutlaka dikkate almış olmasıdır. Bu durum aynı zamanda şairin çok iyi bir gözlem kabiliyetine de sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin kuşların

dilinden söylediği şiirden alınan örneklerde kuşların/bülbüllerin belirgin birtakım özelliklerinin ortaya konulduğu görülür.

Yeniceli Sıdkî Baba'nın şiirlerinin içerik açısından incelemesi çerçevesinde öncelikle şeyhin doğumu, vefatı ve fiziki özellikleri ile başta şeyhin yakınları olmak üzere hanımından hizmetçisine, katırından bağındaki bülbüle kadar çok çok sayıda varlığın ağzından söylenmiş şiirlerden seçilen örnekler üzerinde durulacaktır.

3.2. 1.Şeyh Cemâleddin Efendi'nin Doğumu ve Vefatı

Şeyh Cemâleddin Efendi H.1279/M. tarihinde doğmuş, H.1340/M.1928 tarihinde ise vefat etmiştir. Sıdkî Baba şeyhinin doğumunu bir kere zikretmişken özellikle ölüm tarihini beş farklı yerde zikretmiştir:

Bin iki yüz hem dahi yetmiş dokuzda tarihi

Tevlid ile yüzlerinde nûr-i Hak lem'ân idi.

Nûş edip câm-i bekâyı bu bin üç yüz kırkta âh

Vuslat-i cânâna vâsıl oldu çünkü cân idi.

Sıdkî Baba şeyhinin ölümü ile ilgili olarak, “âb-ı hayat-ı bâkiyi nûş etti (2/1); nûş edip câm-ı bekâdan gitti (3/3); şerbet-i mevdi içti (76/3); nûş edip câm-ı ecelden (5/1) ve Sâki-i devrân elinden nûş edip câm-ı ezel” gibi ifadeler kullanmıştır. Söz konusu ifadelerin şüara tezkirelerinde kullanılan ifadelerle benzerlik taşıması ayrıca dikkat değer bir özelliktir.

Şair şeyhinin ölümüne herkesin üzülüğünü, ağladığını ve matem tuttuğunu dile getirdikten sonra bir şiirinde “Onun ölümüne ulu peygamberin aile efradı

ağlamaz mı, matem etmez mi?" biçiminde soru sorarak Hz. Peygamber'in ehl-i beytinin de şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatına üzüldüğüne işaret eder.

Sıdkî Baba'nın şeyhinin vefatıyla ilgili olarak birçok kez yinelediği "ağla, âh, matem, efgân u âh eylemek, ağlamaz mı inlemez mi, âh u figânın arşa çıkması, ağlayıp âh eylemek, sürekli feryad etmek, derd ile efgân ü âh eylemek, meleklerin matem etmesi mihr ü mahın ağlaması, âh ile efgânın sürekli semaya çıkması, ağlayuben âh ü efgân eylemek, subha dek feryâd ü nâle kılmak, figânın bülbül gibi artması, nasıl âh etmeyem nasıl yanmıyam, sözler ve söz kalıpları göze çarpmaktadır. Sadece birkaç şiirden alınan yukarıdaki örneklerin sayısını çoğaltmak mümkündür.

3.2.2. Şeyh Cemâleddin Efendi'nin Fizikî Özellikleri

Sıdkî Baba, şeyhi için yazdığı ağıt/mersiyelerin birkaçında onun fizikî özelliklerini de tasvirî bir yolla anlatır. Bu tür anlatımlarda divan Şair, şeyhinin fizikî özelliklerini anlatırken bazen onu divan şiirindeki idealize edilmiş bir sevgili yerine koyduğu, onu bu çerçevede tahayyül ettiği görülür.

Zülfü sünbül hem benefşe

Gerdeni gül müşk-i nâb

Havz-ı kevserle dehanı çeşme-i âb-ı hayât

Lebleri lâî-i gûn

Gözleri mestur

Ruhları (yanakları) cennet-i adn bahçeleri

Kameti serv-i hıraman

Bir şiirinde (4/4) şeyhinin gonca gibi gülüşüyle âşıklarını mutlu ettiğini; bir başka şiirinde (4/15) yüzünün güzelliğinin yaydığı ısının bütün âlemi ısıttığını belirtir.

3.2.3. Çeşitli Kişi ve Varlıkların Dilinden Söylenen Şiirlerde Şeyh Cemâleddin Efendi

Bu başlık altında Sıdkî Baba'nın Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatı dolayısıyla başkalarının ağzından söylediği şiirlerde dile getirdiklerinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu çerçevede başta Sıdkî Baba'nın kendisi olmak üzere başkalarının ağzından söylediği 76 şiir içinde dikkate değer bulduğumuz birkaç örnek şiirin açıklaması yoluna gidilecektir.

3.2.3.1 Sıdkî Baba'nın Kendi Mahlasıyla Söylediği Şiirler

Sıdkî Baba'nın şeyhinin vefatı dolayısıyla Sıdkî ve Pervâne mahlaslarıyla 18 şiir söylemiştir ve bu şiirler eserde ilk sıralarda yer almaktadır. Buraya örnek olması açısından 1 numaralı şiirden alınan *ımız* redifli ve *âh* zengin kafiyeli yedi beyitten oluşan bu şiirin ilk beytinde,

Göçtü *emr-i irci'iyle mürşid-i âgâhımız*

Ağla ey dil ba'demâ çıksın semâya *âhımız*.

diyerek Şeyh Cemâleddin Efendi'nin Cenab-ı Allah'ın "irci'/dön" emrine muhatap olduğunu ve bu nedenle ey dil/gönül ağla ki bizim âhlarımız sürekli olarak semaya çıksın, der. Söz konusu şiirin ikinci beytinde şeyhin Hz. Peygamber'in şeriatinin takipçisi ve Hz. Ali'nin nurunun ışığı, tarikat sırrına vakıf arif-i billah bir kişi olduğunu tavsif eder. Üçüncü beyitte konuyu şeyhin vefatına getiren şair, ayrılık derdinin karanlığıyla kalplerinin matemde olduğunu, bütün tarikat mensuplarıyla beraber ağladıklarını bundan dolayı buldukları yerin hüznler evine döndüğünü belirtir. Böyle bir durumda ağlayıp inlemez miyiz? Diye soru soran şair, bu dünyada kendileri için güzel şeyler isteyen bir kişinin

vefat etmesine çok üzüldüklerini dile getirir. Son beyitte Allah'a seslenen Sıdkî Baba, mahşer gününde Hz. Peygamber'in sancağı altında birbirlerine kavuşarak mutlu olmalarını ister.

Sâlik-i şer'-i Muhammed, lem'a-i nûr-i Ali

Vâkıf-i sırr-ı tarikat ârif-i billâhımız.

Zulmet-i derd-i hicriyle kalbimiz matemdedir

Kangı burçta bilmeyiz şu'le-nümâ ol mâhımız.

Cümle ihvân-ı tarikle eyleriz efgân ü âh

Hâne-i ahzâna tebdîl oldu işretgâhımız.

Ağlamaz mı inlemez mi nâle-zâr etmez miyiz?

Ol idi dâr-ı fenâda çünkü hayır-hâhımız.

Ol livâü'l-hamdin altında bizi mahşer günü

Vuslat-ı pâkiyle şâd et ey kadir Allâhımız.

Sıdkî'ya sıdk ü hulûs-i kalb ile söyle müdâm

Himmet-i ruhân-ı pâki ola serrâhımız.

3.2.3.2. Şeyh Cemâleddin Efendi'nin Hanımının Dilinden Söylenen Şiirler

Sıdkî Baba kendi dilinden ve kendi mahlasını kullanarak söylediği 18 şiirden sonra şeyhi Cemâleddin Efendi'nin en yakınında olanlardan başlayarak çok sayıda şiir söylemiştir. 19, 20 ve 21 numaralı şiirler Cemâleddin Efendi'nin Hanımın dilinden olup söz konusu şiirlerde ölen eşinin ardından ona duyduğu sevgiyi, onun dokunduğu, onun oturup kalktığı her şeye büyük bir özlemle bakışı dile getirilmiştir.

Evin hanımı, üç gün önce ölen eşini elinde bir mum ile geceleri sabaha kadar âh u efgân içinde onu beklediğini, bazen merdiven başına gelerek şeyhin gelişini gözlediğini, elindeki mumların eriyip elini yaktığını söyler. Beşikteki bebeğin bile babasının yolunu gözlediğini, ağlamaktan gözlerinin kan ile dolduğunu ve sürekli olarak bir umut ile merdiven başına gelip şeyhin yolunu gözlediğini dile getirir:

Ma'sumesi elde şem'a vâlide sultân ile

Geceler tâ subh olunca nâle vü efgân ile.

Gâh gelüben gâh giderdi nerdübânın başına

Gitmedi hâb-gâhına ol dîde-i giryân ile.

Söyler idi n'oldu gelmez pâdişâhım kandardır

Yoksa eyler mi muhabbet bir âzîz mihmân ile.

Üç gün oldu gözlerim yollarda kaldı gelmedi

Ellerimi yaktı mumlar âteş-i sûzân ile.

Ol ayağı bastığı yerler gözüme tûtiyâ

Vurayım göğsüme neşter cânımı kurbân ile.

Hem dahi ma'sûmum ağlar seyr edüp her cânibi

Ol mübârek beşiğinde çeşm-i hûn-efşân ile.

Hâ gelür deyü bakardı nerdübâna ağlayu

Gözü yaşlı bağı başlı yüreği al kan ile.

Olmadı hiçbir haber çok gözledi bir kimseden

Bir de döndü yüzlerin bâd-i sabâya cân ile.

Şeyhin hanımının dilinden söylenen ikinci şiir (20) daha duygusal, daha liriktir. Birinci şiirdeki üçüncü şahıs üzerinden gerçekleştirilen tasvirî/tahkiyevî anlatım, ikinci şiirde yerini birinci tekil şahıs üzerinden tavsifi anlatıma bırakır. Şiire “ey sabâ/sabah rüzgârı” biçiminde bir seslenme ile başlayan şeyhin hanımı, her beyitte sabah rüzgarına çeşitli sorular sorarak şeyhin nerede olduğunu öğrenmeye çalışır. Bununla birlikte şiirde dikkat çeken bir başka özellik de şeyhin hanımının eşine olan duygularını dile getirirken çeşitli benzetmelerden yararlanmış olmasıdır. Bu bağlamda “nev-fidan, nûr-ı çeşm, şâh-ı kalb, tende cân, yüzü gül, kakülü anber-feşân, padişah, nazenin, kâmurân, âlî-şân, melce-i âli-penâh ve sâye-bân” şeyhin hanımının dilinden şeyhin tavsifinde kullanılan sözlerdir:

Ey sabâ gel bir haber ver *nev-fidânım* kandadır

Nûr-ı çeşmim, şâh-ı kalbim tende cânım kandadır.

Bülbül-i âşüftesiyim eylerim feryâd ü âh

Yüzleri gül kâkülü anber-feşanım kandadır.

Bî-karâr oldum mecâlim kalmadı yol gözlerim

Pâdişâhım, nâzeninim, kâmurânım kandadır.

İftirakı âteşiyle yandı mahv'oldu tenim

Söyle Mevlâ'yı seversen âlî-şânım kandadır.

Bir gün oldu bir dakikam, eylerim zâr ü figân

Melce-i âli-penâhım sâye-bânım kandadır.

2.3.3. Şeyh Cemâleddin Efendi'nin Seccadesinin Dilinden Söylenen Şiirler

Sıdkî Baba, 50 numaralı şiiri Şeyh Cemâleddin Efendi'nin seccadesinin dilinden söylemiştir. Birinci beyitte,

Makâm-i âl-i devlet-penâhında nihân ile

Eder seccâdesi nâle söyleyip hâl lisân ile.

diyerek seccadenin hâl diliyle Şeyhin, makamında gizli bir biçimde sabaha kadar ihlâs ile zikrettiğini, her ayağını yere/seccadeye bastığında makamının nurla dolduğunu, meleklerin de onun eteğini öperek ondan övündüklerini anlatır.

Şeyhin yüzünü her zaman Mevlâ'ya döndüğünü, alında secde ettiğine dair bir izin bulunduğunu anlatan seccade, aniden gökyüzünden bir ses işittiğini ve o zaman ışın sırnı/ şeyhin vefat ettiğini anladığını belirtir ve ağlayarak bu şiiri söyler:

Geceler subha dek ihlâs ile eyler idi ezkâr

Enîs-i cânım olmuştu nice devr ü zamân ile.

Kadem-nihâde kıldıkça olurdu bu makâm pür-nûr

Melekler iftihâr eyler idi *bûs-ı dâmân* ile.

Ederdi her dem teveccüh cemâl-i pâk-i Mevlâ'ya

Cebîninde nûr-i pâk-i sücûdunu beyân ile.

Nidâ geldi âsümândan işidüp fehm ile sırrın

Bu şî'ri söyledi sonra ağlayuben figân ile.

Seccadenin ağzından söylenen ikinci şiirde ise konuşan seccadedir ve seccade söze sabah rüzgârına seslenerek başlar: Ey saba bir iyilik yap da padişahım nerededir bana haber ver, cömertlikle ihsanla âlemin sığınacağı kişi nerededir, söyle!

Ey sabâ lütf'et haber ver padişâhım kandadır

Cûd ile ihsan ile âlem-penâhım kandadır.

Gözlerim yollarda kaldı nâle vü efgân ile

Gelmedi bu şînemîn tahtında şâhım kandardır.

Seyr-i didârıyla her dem olur idim feyz-yâb

Kâ'be-i mâ'ni-i kalbim kıblegâhım kandardır.

Döndü zindâna makâmım zulmet-i hicrân ile

Devreden bu gönlümün şehrinde mâhım kandardır.

Va'z ile türlü nesâyih eyler idi dem-be-dem

Mürşid-i ayn-i hakikat doğru râhım kandardır.

3.2.3.4. Kuşların Dilinden Söylenen Şiirler

Sıdkî Baba, 56. şiirin ilk mısraında tahkiyevî bir üslup kullanarak kumru, güvercin ve bülbüllerin bir araya gelerek Şeyh Cemâleddin Efendi'nin vefatına üzüldüklerini, ağlayıp inlediklerini, gözlerinin yollarda kaldığını ama cihan şahının bir türlü gelmediğini anlattıktan sonra kuşların hep bir ağızdan "o yüzü cennet bağına benzeyen buraya gelmedikçe sevinci terk edip mutlu olmayalım." sözlerine yer verir. O sırada semadan dön emriyle bir ses gelir ve o anda Şeyh, Hakk'a vasıl olmuştur. Kuşlar bu sesi işitince yüzlerini dergâha doğru çevirirler ve mealen aşağıdaki şiiri söylediler:

Cem'olup kumru güvercin kuşlarıyla bülbülân

Her biri bir *nâle ile kıldılar âh ü figan.*

Söylediler gözlerimiz yolda kaldı gelmedi

Tahtıgâh-i kalbimizde hükm'eden şâh-i cihan.

Ötüşüp şâd olmayalım edelim terk-i sürûr

Gelmedikçe iş bu bağa ol yüzü *bağ-i cinan*.

Bir nida geldi semadan emr-i irci'iyile âh

Cennet-i didar-i Hakka vâsıl oldu ol heman.

İşitince bu nidayı tuttular dergâha yüz

İş bu eş'ârın me'âlin söylediler ol zaman.

Gelmez redifli bu şiirde kuşlar, şeyhi birbirinden değişik tavsifler ile niteleyip, tıpkı şeyhin hanımı gibi birinci tekil şahıs üzerinden duygularını dile getirirler: "Gözümüz yollarda kaldı sultanımız gelmez" diyen kuşlar daha sonra şeyhleri için velâyet mülkünün aslanı, yiğitlerin şahı, Mevlânın gülbahçesinin güzel yüzü, gülen gonca, anber saçan, cânân, kutb-ı devrân aziz mihmân ve hakan gibi tavsiflerde bulunurlar:

Gözümüz yollarda kaldı n'oldu *sultânımız* gelmez

Velâyet mülkinin şîri şeh-i merdânımız gelmez.

Firak-i vasl-i pâki ile âh nâlânımız arttı

Cemâl-i gülşen-i Mevlâ gonca handânımız gelmez.

Hayâl-i kameti serv-i revânı bî-karâr etti

Mübârek mûy-i pâk ile *anber-efşânımız* gelmez.

Zamân-ı nevbahâr geldi açılır lâleler güller

Ne hikmet bilmeyiz bu seyre ol *cânânımız* gelmez.

Diyâr-i dâri terk ettik ümîd-i vasl-i pâkiyle

Temaşa kılmağa *bâğî* kutb-i devrânımız gelmez.

Hüseyni perde-sâz ile, hezârân bin âvâz ile

Müzeyyen eyledik bezmi azîz mihmânımız gelmez.

Kimi hû hû, kimi gû gû, kimi yâ hû, kimi âh âh

Havalar eyleriz ihyâ, niçin hakanımız gelmez.

3.2.3.5. Şeyh Cemâleddin Efendi'nin Atının Dilinden Söylenen Şiirler

Şeyhin atı, çok uzun süre onun yolunu gözledi, tavlasında bağlı kaldı, şeyh bir türlü gelmedi ancak at da ne olduğunu bilemedi. Sürekli olarak şeyhin neden gelmediğini düşündü, bundan dolayı çok üzüldü, ağladı. Kanlı gözyaşlarını bir silen de olmadı. Üzüntüsünden yiyecek ve içeceklerine dokunmadı. Geceleri sabaha kadar feryat naraları ile ne su içti, ne yemini yedi. Ayakta duracak gücü kalmadı. Daha sonra aşağıdaki şiirin mealini söyledi.

“Ben bu diyarda artık durmam vatani terk ederim, bülbül misali ağlar gözlerimi kan eylerim. Ahireti gözleyip bu dünyayı istemem, onun aşkı yolunda canımı kurban eylerim. Onun ayrılığının ateşiyle sürekli olarak su içmem, yem yemem

âh ü efgân eylerim. Üzüntü içinde artık bu dünyaya bakmam, Şeyhimin temiz hayalini kalbimde misafir eylerim. Benim binicim zamanın Hz. Yusuf'u idi, çıkardığım âh u zârımla bulunduğum yeri beytül-ahzân eylerim.

Ol mübarek *esb-i pâki* gözledi çok gelmedi

Tavlasında bağlı kaldı n'olduğunu bilmedi.

Ba'dema hisseyledi bu macerayı fehm ile

Ağladı çok, hün-i çeşmin kimse gelip silmedi.

Ha dökerdi gözlerinden ağlayu hûnâbını

Mekuleyn ü meşrubeyn'e asla rağbet kılmadı.

Geceler tâ subh olunca *na'ra-yı feryâd* ile

İçmedi su, yemedi yem, tâb ü tâkat kalmadı.

İş bu eş'arın me'âlin söyledi efgân ile

Gördüğüm bu iftiraka başka çare olmadı.

...

İstemem dâr-i cihânı mâil-i ukbâ olup

Canımı aşkın yolunda şöyle kurbân eylerim.

İftirakî âteşiyle bu *fenâda ba'demâ*

İçmezim su, yemezim yem, âh ü efgân eylerim.

Bakmazım gayri âh-i endûh ile hem dünyaya

Ol hayâl-i pâkini kalbimde mihmân eylerim.

Râkibim ol padişahı Yûsuf-i devrân idi

Âh ü zârımla makamım beytü'l-ahzân eylerim.

Sıdkî Baba'nın şeyhinin vefatı dolayısıyla söylediği şiirlerin kendi içinde bir kompozisyon barındırması, üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Örneğin, ilk 18 şiiri mahlasını kullanarak kendi duygu ve düşünceleri çerçevesinde dile getiren Sıdkî Baba daha sonra şeyhinin hanımı, kızları, kardeşi, müritleri, hizmetlileri, misafirler, çeşitli hayvanlar, Topayın Bağı vs. kısacası birinci derece yakınlarından katırına kadar çeşitli biçimlerde iletişimde bulunduğu varlıkların ağzından şiirler (1-61) söyler. 62 numaralı şiirden itibaren ise içerik itibarıyla daha farklı/uhrevî nitelikte şiirler dile getirdiği dikkat çeker. Bu bağlamdan 62 numaralı şiirde semadan “ey muhibbân-ı be-nâm/namlı, ünlü sevenler, onun meskeni şimdi cennettir. O Hz. Peygamber'in temiz şeriatine hizmet etmektedir. Onun varisi Veliyüddin Efendi'dir...” dedikten sonra 63 numaralı şiiri şeyh Cemâleddin Efendi'nin ağzından ve birinci tekil şahıs ile söyler:

Vâsıl-ı dîdâr-ı mevlâ oldum elhamdülillâh

Nâil-i esrâr-ı 'ulyâ oldum elhamdülillâh.

Söz konusu şiirde Sıdkî Baba, Cemâleddin Efendi'nin ağzından “oldum elhamdülillah” redifi ile vefat ettikten sonra neler olup bittiğini, hangi süreçlerden geçtiğini birbirinden güzel beyitlerle şöyle anlatır:

Cedd-i pâkim ol Muhammed Mustafa ile bile

Sâkin –i cennet-i a'lâ oldum elhamdülillah.

Sâki-i kevser cemâl-i pâkini seyrân ile

Târik-i dünyâ vü ukbâ oldum elhamdülillah.

On iki burc-i hidâyet âşikâr oldu bana

Vâkıf-i âyât-i kübrâ oldum elhamdülillah.

.....

Hacı Bektaş-i Velfîdir cedd-i pâkim âşikâr

Kâil-i esrâr-ı ma'nâ oldum elhamdülillah.

Cânımı cânâna verdim terk-i hânümân ile

Katre idim, şimdi deryâ oldum elhamdülillah.

Seyr'edüp her bir makâmı on sekiz bin âlemi

Kâ'id-i arş-i mu'allâ oldum elhamdülillah.

64 numaralı şiir, duygusal yönü oldukça üst düzeyde olan, seven-sevilen bir kişinin sevdiklerinden-sevenlerinden ayrı kalmasının verdiği üzüntü ve keder ile "elvedâ" redifi etrafında oluşturulmuş bir şiirdir. Sıdkî Baba, şeyhi Cemâleddin Efendi'nin vefatından sonra onun ağzından söylemiş olduğu bu son derece içli/duygusal şiirde Şeyh, önce hanımına, sonra kendi yerine geçen kardeşine,

kızına, dervişlerine, hizmetlilerine, misafirlerine, atına, katırına, Topayın bağına, bağdaki güllere, sümbüllere, bülbüllere, kumrulara “elvedâ” der:

Nûş edüp câm-i bekâyı gitti cânım elvedâ

İrtihâl ettim fenâdan hânümânım elvedâ.

Sîne-i pâkini dağla âteş-i hicrân ile

Ey benim yâr-i affem mihrîbânım elvedâ.

Yâre kıldı yüreğini tîr-i peykân-i firâk

Ma’sûme-i tıfl-i nâzım gül-feşânım elvedâ.

Sâki-i devrân elinden nûş edüp câm-ı ecel

Nevbetim geldi, tamâm oldu zamanım elvedâ.

....

Sen idin bu tende cânım hem dahi çeşmimde nûr

Ey şefikam, kâkûl-i anber-feşânım elvedâ.

Topayın bağı içinde şâd ola servilerim

Nev- şüküfte güller ile sünbülânım elvedâ.

Merkadimde mâtem edin âh ile nâlan ile

Kuşlarım, kumrularım, ey bülbülânım elvedâ.

Sıdkî-i âşık-ı zârım vefâdârım hoşça kal

Sen idin kalbim içre azîz mihmânım elvedâ.

Söz konusu şiir,

Sıdkî-i âşık-i zârım vefâ-dârım hoşça kal

Sen idin kalbim içre aziz mihmânım elvedâ.

beytiyle sona ererken Şeyh Cemâleddin Efendi, aynı zamanda müridi olan Sıdkî Baba'ya duyduğu sevgiyi dile getirir.

4. SONUÇ

Sonuç itibariyle Yenicali Sıdkî Baba, örneği fazla görülmeyen bir biçimde, canından çok sevdiği şeyhi Cemâleddin Efendi'nin vefatı sonrasında hem Sıdkî mahlasını kullanarak söylediği 18 şiirde hem de başkalarının ağzından söylediği 58 şiirde şeyhine olan sevgi ve saygısını çok sanatkârane bir tarzda ortaya koymuştur. Sıdkî Baba özellikle başkalarının ağzından söylediği şiirlerde kullandığı farklı dil ve üslup ile sanatçı kişiliğinin ne derece üst seviyede olduğunu ispatlamıştır. Başlangıcından itibaren edebiyatımızın önemli türlerinden biri olan ve ölen kişinin ardından onun ölümünden duyulan üzüntüyü, ona duyulan sevgiyi, ölen kişinin ön plana çıkan çeşitli meziyetlerini dile getiren ağıt/mersiye türü Yenicali Sıdkî Baba ile farklı bir nitelik kazanmıştır, denilebilir. Sanatçının başkalarının ağzından söylediği 58 şiir ile aynı zamanda çok iyi bir gözlem kabiliyetine sahip olduğunu da ortaya koymuştur. Başta şeyhinin ailesi olmak üzere toplumun her kesiminden insanlar ve tabiattaki birçok varlık ile ilgili olarak onların ağzından dile getirilmiş olan şiirler, Türk şiir tarihine çok önemli bir yenilik ve özellik olarak değer katmıştır. Sanatçının incelemeye tabi tutulan 76 şiirin 70'ini divan şiiri nazım biçimlerinden gazel ile

ve aynı zamanda aruz vezni ile söylemiş olması da şairin bu konudaki becerisini ortaya koyması açısından önemli bir özelliktir.

KAYNAKÇA

Altınok, B. Y. (2013). *Sıdkî baba divanı*, Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık.

Âşık İhsanî (1974). *Ozan dolu Anadolu*, 2. Baskı, Ankara: May Yayınları.

Aydoğan, T. (2011). “Bektaşî Şairi Âşık Sıdkî Baba’nın Nasihatnamesi”, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 2011 Cilt: 9, Sayı :2

Başgöz, İ. (1955). *İzahlı Türk halk edebiyatı antolojisi*, İstanbul: Ararat Yayınevi.

Dilçin, C. (1986). *Divan şiirinde gazel, Türk dili-Türk şiiri özel sayısı II* (Divan Şiiri), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gül, M. (1984). *Şeyh Cemâleddin efendinin aşığı halk ozanı sıdkî baba hayatı ve şiirleri (1865-1928)*, Ankara: Kadioğlu Matbaası.

İvgin, H. (1976). *Âşık Sıtkı (Pervane)*, Ankara: Emel Matbaacılık.

Kurnaz, C. (2005). *Divan dünyası*. Ankara: Gazi Kitapları.

Mehmet Rif’at (1308). *Mecâmi’ül-edeb*, 5. Kitap, İstanbul: İlm-i Aruz..

Muallim Naci (1307). *İstilahât-ı edebiyeye*. İstanbul

Özbalcı, Mustafa (1990). *Yahya Kemâl’in duygu ve düşünce dünyası*, Samsun: Sönmez Matbaası.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

This article was written in 1865 in Malatya for the compulsory reasons before the Tarsus-Yenice, and from here to Kırşehir-Hacıbektaş and Merzifon's Harız village lived until the life of a highly voided life of Yenice Sıdkî Baba's sheikh Cemaleddin Efendi for the death of the poems it contains. Sıdkî Baba, who took madrasah education in his childhood, knows Arabic and Persian well enough to write poems in these languages. is a leading figure in the region. In the poems of Sıdkî Baba from the Alevi-Bektashi tradition, Hz. Prophet, Prophet. Ali, the Twelve Imam and Ahl al-Bayt and an important figure in the Alevi-Bektashi tradition, Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Hüseyin Gazi and Sheikh Cemâleddin Efendi have an important place in love and respect.

The aim of this study is to examine the poem's form and content and to explain the death of the poet's sheikh by expressing the poems of Tarsus / Yenice Âşık Sıdkî Baba, who was born in Malatya, which is one of the most important representatives of Alevi Bektashi literature in the 20th century. it is put.

The study is important in terms of analyzing the 76 poems which a poet told following a deceased person and examining the 58 poems which the same poet has told from the mouths of others in terms of form and content.

Method

In this study, which was carried out in qualitative design, document analysis technique was used; As a document, Baki Yaş ALTINOK published Sıdkî Baba Divanı (2013), based on the study. Document analysis covers the analysis of written materials containing information on the facts or facts intended to be investigated. This examination technique; It consists of five stages: accessing

documents, controlling authenticity, understanding the documents, analyzing the data and using the data (Yıldırım & Şimşek, 2013: 217-231). In this context, 76 poems which Yeniceî Sıdkî Baba told because of the death of the sheikh, were recorded in terms of form and content, especially in terms of content, the language, style and subject differences in the poems which were told by both themselves and others were revealed.

In the 76 poems in the Sıdkî Baba Divan, which are subject to examination, it is seen that generally two different verse units are used: five of these 76 poems are given with quatrains, 70 with couplets and one with a quintet. It consists of 34 poems and 5 couplets which constitute almost half of the 70 poems established by Sıdkî Baba's poems. 7 (11), 6 (9) and 8 (6) respectively. The artist has mentioned four poems consisting of 4 couplets, 3 of 9 couplets and one of the poems of 11, 12, 13, 18 and 22 couplets.

The great majority of the poems (70 poems) which were told upon the death of Şeyh Cemâleddin Efendi were written with aruz vezni. The pattern of fâilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün, which is one of the most widely used patterns by Aruzun Divan poets, has been used successfully despite a number of flaws. we can say. In the remaining six poems of the 76 poems, 6 + 5 = 11 syllable meter was used in accordance with the form of running verse.

Rhythm and redif were identified in all 76 poems which were the subject of the study. In addition, especially in the poetic verse of the poem in the form of rhyme and redif, Arabic and Persian words as well as the use of the Turkish words were also used together. Although the use of Turkish words in rhyming words or in a gazel or rhyme with Arabic and Persian words is a defect for the Divan poetry and poet, this situation is not valid for Turkish folk poetry.

We witness the existence of two different modes in the double poems of Sıdkî Baba, which he said from the mouths of others. In the first poem, the poet who was chanting the name of the person who said poem, and the story of the decease of Sheikh Cemâleddin Efendides death from the mouth of the third person. Sıdkî Baba used a tool / metaphor in the double poems he sang from the mouth of others in a small number of words, and in this context, he said that the 30 th, 44 th, 52 th, 54 th and 61 th poems were used as a tool / geysir beyti. the poem of the person.

Yeniceli Sıdkî Baba revealed his love and respect to the sheikh in a very artistic manner in the 58 poems he sang between Sıtkî's pseudonym and in all of the 58 poems he sang with the Sıdkî penitentiary. Sıdkî Baba, especially in the poems used by others in the language used in the language and style has proved to be a high level of the personality of the artist. From the very beginning, one of the most important genres of our literature, and the person who died after the sadness of his death, his love for him, the deceased's various virtues voicing the prominent personalities Yeniceli Sıdkî Baba has gained a different quality, can be said. It also revealed that the artist has a very good observation ability with 58 poems from others. People from all walks of society, especially the sheikh's family, as well as poems which have been mentioned in relation to many beings in nature have added value as a very important innovation and feature to the history of Turkish poetry. 70 of the 76 poems which are subject to the examination of the poem by the poem of the divan poem with verse poetry and at the same time with the aruz vizier is an important feature in terms of revealing the skill of the poet.